

Uitbouw toekomstige eerste graad secundair onderwijs

8 december 2017

Situering

Op 24 maart 2017 keurde de Vlaamse regering het toekomstige studieaanbod voor het secundair onderwijs goed. Op 14 juli 2017 kwam het 'Voorontwerp van decreet betreffende de modernisering van de structuur en de organisatie van het secundair onderwijs' op de Vlaamse regering. Op hetzelfde moment kwam ook het 'Voorontwerp van decreet betreffende de leerlingenbegeleiding' op de Vlaamse regering. Het vernieuwde studieaanbod secundair onderwijs en de geactualiseerde benadering van de leerlingenbegeleiding zijn twee ingrijpende maatregelen die in het 'Masterplan hervorming secundair onderwijs' (2013) waren vooropgesteld. Omdat het vernieuwde studieaanbod wordt uitgerold op 1 september 2019, ligt de focus momenteel op de eerste graad. De veranderingen inzake structuur en organisatie en de visie van waaruit we die wensen te implementeren worden gekoppeld aan het gegeven dat leerlingenbegeleiding per 1 september 2018 een erkenningsvoorwaarde wordt voor scholen.

In onderstaande nota bekijken we hoe we - vanuit ons PPGO! en binnen de contouren uitgezet door de Vlaamse regering - een verbrede eerste graad verder vorm kunnen geven, in samenhang met een geïntegreerde leerlingenbegeleiding. We belichten hierbij verschillende aspecten en formuleren krijtlijnen om een verbrede eerste graad te helpen realiseren.

Wat wij beogen is een brede ontwikkeling in de eerste graad : alle leerlingen krijgen maximaal de kans om de basisvorming te verwerven en daarnaast ook om hun talenten en interesses verder te ontdekken. We pleiten voor een getrapte studiekeuze doorheen de onderwijsloopbaan in het secundair onderwijs: explorerend en verkennend in de eerste graad om gaandeweg meer te verfijnen en te verdiepen in de derde graad. We streven naar een sociale mix op school waarbij alle leerlingen optimale leerkansen krijgen en bijgevolg ook betere toekomstperspectieven.

Deze nota werd op verschillende fora in onze organisatie afgetoetst. Het was hierbij uitdrukkelijk de bedoeling om het gesprek aan te gaan, feedback te verzamelen, maar ook draagvlak te creëren.

1. Overgang van basisonderwijs naar secundair onderwijs

Een van de functies van de eerste graad secundair onderwijs is te voorzien in een kwalitatieve opvolging en verdere vorming van alle leerlingen die uit het basisonderwijs komen. In het GO! doen we dit vanuit een inclusieve benadering waarbij we erover waken dat elke leerling een optimale plaats krijgt aangeboden. De scheidingslijn tussen beide onderwijsniveaus is vanuit ontwikkelingspsychologisch oogpunt trouwens arbitrair. In dat opzicht vormen 10- tot 14-jarigen eigenlijk een vergelijkbare groep, terwijl het huidige onderwijsaanbod voor 10-12-jarigen sterk verschilt van dat voor 12-14-jarigen.

Het betreft evenwel ook een groep waarin leerlingen onderling van elkaar verschillen, zowel lichamelijk, cognitief, psychisch als sociaal. De overgang van kind naar adolescent verloopt voor elke leerling immers op een ander tempo. De heterogeniteit bij instroom in de eerste graad wordt onder meer door de invoering van het M-decreet nog groter. Sommige leerlingen hebben bij instroom in de eerste graad schoolse vertraging opgelopen, onder meer inzake taal. Of ze hebben voorsprong.

Ook in de eerste graad zetten we maximaal in op het wegwerken van mogelijke struikelblokken: we hebben hiervoor tweemaal tien maanden. We zorgen voor succeservaringen in leren en streven een sterke betrokkenheid en welbevinden bij de leerlingen na. Willen we dat elke leerling een optimale onderwijsloopbaan doormaakt, dan is het belangrijk dat basisscholen en secundaire scholen daarin samenwerken. Die samenwerking kan enkel slagen als de voorwaarden op het niveau van de leraar (o.a. inzake professionalisering, ruimte voor overleg) vervuld zijn. Maar tegelijk is er daartoe ook uitrol van onderwijskundig beleid en ondersteuning van die leraren nodig.

Vanaf einde schooljaar 2017-2018 kunnen er op het einde van het basisonderwijs twee getuigschriften worden uitgereikt:

- een getuigschrift basisonderwijs als de leerling de eindtermgerelateerde leerplandoelen in voldoende mate heeft behaald;
- als dat niet het geval is: een getuigschrift dat aangeeft welke leerplandoelen de leerling wel behaald heeft.

Het eerste getuigschrift geeft toegang tot 1A, het tweede tot 1B.

In de toekomst wordt gegevensuitwisseling tussen basisonderwijs en secundair onderwijs over de onderwijsloopbaan van leerlingen nog belangrijker en wel in beide richtingen.

2. Basisvorming

2.1. Een brede en stevige basisvorming

We maken werk van een brede (breed oriënterend, verschillende vormingscomponenten) en ook stevige (basis voor een leven lang leren) vorming voor alle leerlingen. Alle leerlingen voldoende kansen geven om de doelen van de basisvorming onder de knie te krijgen, is een uitdrukkelijk engagement dat we willen nakomen. Naast de basisdoelen zullen de onderwijsverstrekkers ook netoverstijgend differentiële doelen formuleren die gericht zijn op verdieping¹.

De overheid legt niet langer vast uit welke vakken de basisvorming moet opgebouwd zijn. Ze beperkt zich tot het stellen dat basisvorming gelijk is aan het geheel van de toepasbare eindtermen². De doelen van de basisvorming kunnen op verschillende manieren worden gerealiseerd: via vakken, via vakkenclusters, via projectwerk. Toekomstige leerplannen zullen schooleigen keuzes ter zake ondersteunen. Projecten rond innovatieve onderwijsconcepten en professionalisering van leraren ter zake worden vanuit de centrale diensten van het GO! ontwikkeld of bestaande initiatieven kunnen worden ondersteund.

2.2. Aantal lestijden

Wat stelt de regelgeving?	
1e leerjaar A en B	27 lestijden basisvorming
2e leerjaar A	25 lestijden basisvorming
2e leerjaar B	20 lestijden basisvorming

¹ Is vooropgesteld op het niveau van de curriculumdossiers.

² Het ligt in de bedoeling om geactualiseerde eindtermen ook niet meer voor vakken te formuleren maar binnen een kader van sleutelcompetenties.

Eerste leerjaar

(Minstens) 27 lestijden moeten besteed worden aan de basisvorming. Dat is geen wijziging tegenover het decreet van 1991. Scholen kunnen evenwel opteren om meer lestijden te besteden aan de realisatie van de doelen van de basisvorming als de leerlingenkenmerken dit noodzakelijk maken (= alle leerlingen voldoende kansen geven om de doelen van de basisvorming onder de knie te krijgen)³.

Tweede leerjaar A

De huidige decreetgever stelt 25 lestijden voor de basisvorming voorop. Decretaal was dit tot nog toe 24 lestijden, in het GO! organiseerden we tot nog toe 26 lestijden. Tegen 1 september 2020 – het moment waarop de nieuwe basisopties ingaan – opteren we voor 25 lestijden, zodat er 5 lestijden beschikbaar zijn voor de basisoptie en 2 lestijden voor het keuzegedeelte.

Tweede leerjaar B-stroom

Er worden 20 lestijden voor de basisvorming vooropgesteld. Decretaal was dit tot nog toe 16 lestijden, in het GO! organiseerden we tot nog toe ook 16 lestijden. De leerplannen en de richtinggevende lessentabel moeten dus tegen 1 september 2020 aangepast worden.

2.3. Samenstelling groepen

We pleiten ervoor om heterogene groepen voor de basisvorming samen te stellen, los van de keuzes die in het keuzegedeelte of voor een bepaalde basisoptie worden gemaakt. Via binnen- en buitenklasdifferentiatie spelen we flexibel in op de verscheidenheid aan leerlingenkenmerken. We gaan hiertoe ook flexibel om met de lessentabellen. Via binnenklasdifferentiatie kunnen daarenboven verschillende beheersingsniveaus worden aangeboden en kan 'samen leren' maximaal vorm krijgen. Het abstractieniveau van de basisvorming wordt uitdrukkelijk niet aan de invulling van bepaalde differentiatiepakketten in het keuzegedeelte of aan de basisoptie gekoppeld.

3. Keuzegedeelte

3.1. Aantal lestijden

Wat stelt de regelgeving?	
1e leerjaar A en B	5 lestijden keuzegedeelte
2e leerjaar A	2 lestijden keuzegedeelte
2e leerjaar B	2 lestijden keuzegedeelte

3.2. Doelen voor het keuzegedeelte

De Vlaamse regering schuift voor het keuzegedeelte drie doelstellingen naar voren:

- remediëren om de doelen van de basisvorming te behalen;
- verdiepen/uitdagen volgens de talenten en interesses van de leerlingen;
- werken aan keuzevaardigheden.

³ Momenteel suggereren de richtinggevende lessentabellen van het GO! om minimaal 28 lestijden te besteden aan de basisvorming. Wanneer er geactualiseerde eindtermen beschikbaar zijn, zullen de lessentabellen en leerplannen worden bijgestuurd. In de toekomst wordt ook het aanbieden van Engels in de B-stroom voorzien.

De Vlaamse regering stelt hierbij dat de school enerzijds ten minste twee verdiepende differentiatiepakketten moet aanbieden. Anderzijds moet ze die remediërende differentiatiepakketten aanbieden waaraan de leerlingen behoefte hebben. Ook in het tweede leerjaar A en in het tweede leerjaar B kiest de leerling uit het aanbod van de school een of meer verdiepende pakketten, maar dat neemt niet weg dat de klassenraad bij het begin of in de loop van het schooljaar een of meer remediërende differentiatiepakketten aan de leerling kan opleggen. De lestijden differentiatie kunnen evenwel nooit volledig aan remediëring worden besteed: een leerling moet steeds een deel van het keuzegedeelte met eigen keuzes kunnen invullen.

Differentiatie – door proactief en doordacht in te spelen op verschillen in leerlingenkenmerken, zowel preventief als remediërend – maakt volgens het GO! deel uit van het reguliere lesgebeuren en het didactisch handelen van de leraar. Het is een bouwsteen van kwaliteitsvolle leerbegeleiding. Daarom kunnen en mogen differentiatie en remediëring niet beperkt blijven tot het keuzegedeelte. We maken namelijk ook gebruik van de mogelijkheden die er zijn inzake het vormgeven van flexibele leertrajecten bij de realisatie van de basisvorming.

Ook het 'opleggen' van remediërende differentiatiepakketten (zoals de Vlaamse regering het stelt) gaat voorbij aan de professionaliteit van de leraar en het schoolteam: differentiatie (preventief en remediërend) wordt structureel ingebouwd in een brede basiszorg. Wanneer de 27 lestijden basisvorming ontoereikend zijn, worden m.a.w. meer lestijden voor de realisatie van de basisvorming ingeroosterd.

Remediëren

Als leerlingen verhoogde zorg nodig hebben, kunnen we gebruikmaken van extra lestijden in het keuzegedeelte.

De individuele nood aan remediëring zal uiteraard wisselen doorheen het schooljaar, de ruimte voor eventuele verdieping/verbreding dus ook. Hoe die ingevuld wordt, is dus vanuit het perspectief van de leerlingen te bekijken.

Verdiepen en verbreden

Via het keuzegedeelte bieden we extra mogelijkheden om de aanleg en belangstelling die leerlingen bij het verlaten van het basisonderwijs hebben, te exploreren.

We pleiten ervoor dat leerlingen via verschillende keuzemodules of projecten hun interesses, talenten en capaciteiten verder kunnen verkennen. Ze krijgen ook de kans om te proeven van nieuwe interessesferen.

3.3. Invulling van het keuzegedeelte

Volgens de Vlaamse regering kunnen de lestijden differentiatie in het keuzegedeelte worden ingevuld als een verdieping of een remediëring van onderdelen van de basisvorming of als een verdieping in klassieke talen.

In het GO! opteren we ervoor om het keuzegedeelte in het eerste jaar niet in te vullen als een voorafname noch bepalend voor de toegang tot een basisoptie in het tweede jaar⁴.

Op dezelfde manier is het keuzegedeelte in het tweede jaar geen voorafname noch bepalend voor de toegang tot een studierichting in de tweede graad.

⁴ Klassieke talen in het keuzegedeelte van 1A vormen hier een uitzondering wat de instap in de basisoptie Klassieke talen in 2A betreft.

Scholen kunnen zelf een aanbod van keuzemodules of projecten samenstellen. We willen daarbij versterkt inzetten op actief burgerschap, voor ál onze leerlingen, op basis van ons PPGO!. Binnen de centrale diensten werd daartoe een leerlijn ‘actief burgerschap’ ontwikkeld, waarmee we burgerschap zowel expliciet als impliciet een plaats in het curriculum willen geven. Scholen worden gestimuleerd om hier binnen het keuzegedeelte mee aan de slag te gaan. De Pedagogische begeleidingsdienst ondersteunt dit en stelt het nodige materiaal ter beschikking om dit te concretiseren (via een specifiek implementatietraject). Scholen kunnen ook, binnen een netwerkmodel, samen met andere scholen keuzemodules of projecten organiseren. Leerlingen moeten alleszins verschillende mogelijkheden aangeboden krijgen waaruit ze vrij kunnen kiezen (zie Bijlage).

4. Basisopties

4.1. Aantal lestijden

Wat stelt de regelgeving?	
2e leerjaar A	5 lestijden basisoptie/pakket
2e leerjaar B	10 lestijden basisopties/pakketten (maximaal 3 te combineren)

4.2. 2A

De Vlaamse regering legt voor de A-stroom de volgende basisopties en onderliggende pakketten op:

1. Klassieke talen (Latijn en Grieks)
2. Moderne talen & wetenschappen
3. Stem-wetenschappen
 - Industriële wetenschappen
 - Techniek-wetenschappen
4. Stem-technieken
 - Mechanica-elektriciteit
 - Agro- en biotechnieken
 - Bouw- en houttechnieken
 - Grafische communicatie en media
 - Maritieme technieken
 - Textiel
5. Maatschappij & welzijn
6. Economie & organisatie
7. Voeding & horeca
8. Sport
9. Kunst & creatie (*)
 - Artistieke vorming
 - Ballet
 - Creatie en vormgeving
10. Steiner
11. Yeshiva

Scholen kunnen kiezen welke van bovenstaande basisopties ze aanbieden (regels voor concordantie en programmatie volgen via de Vlaamse regering). De Vlaamse regering heeft erin voorzien dat scholen zowel basisopties als een invulling via pakketten kunnen aanbieden. De leerling kiest een basisoptie van 5 lestijden. Als de basisoptie in verschillende pakketten wordt aangeboden op de school, kan hij maar één pakket kiezen. De klassenraad van het eerste leerjaar kan de keuze voor een basisoptie beperken.

Het GO! heeft altijd gepleit voor een beperkt aantal basisopties in het studieaanbod voor het tweede leerjaar van de eerste graad. Dit maakt een bredere observatie en zelfexploratie mogelijk en voorkomt dat leerlingen door de keuze voor een bepaalde basisoptie onmiddellijk vastzitten in een bepaald traject. Opdat leerlingen in de tweede graad een goed geïnformeerde studiekeuze kunnen maken, op basis van observatie en zelfexploratie, van capaciteiten, talenten en interesses, stellen we dus ook voor dat scholen in het GO! opteren voor het inrichten van basisopties en niet van pakketten (die inhoudelijk veel enger ingevuld zijn). Curriculumdossiers en leerplannen zullen op het niveau van de basisopties worden ontwikkeld.

Daarnaast menen we dat het beperken van de toegang tot een basisoptie niet aan de orde kan zijn en dat basisopties voor alle leerlingen toegankelijk moeten zijn, ongeacht hun abstractieniveau. Basisopties zijn immers bedoeld om te verkennen. Daarenboven kan inperking aanleiding geven tot een hiërarchische perceptie van de basisopties.

4.3. 2B

De Vlaamse regering legt de volgende basisopties en onderliggende pakketten op:

1. STEM-technieken
 - Hout en bouw
 - Land- en tuinbouw
 - Elektriciteit
 - Mechanica
 - Zeevisserij en binnenvaart (*)
 - Textiel (*)
 - Schilderen en decoratie
 - Printmedia
2. Maatschappij & welzijn
 - Haar- en schoonheidszorg
 - Mode (*)
 - Verzorging
3. Economie & organisatie
4. Voeding en horeca
 - Bakkerij-slagerij
 - Restaurant en keuken
5. Sport
6. Kunst en creatie (*)
7. Opstroomoptie

De (*) in bovenstaand schema verwijst naar een nichebasisoptie of een nichepakket.

Het combineren van basisopties en pakketten binnen een basisoptie wordt door de Vlaamse regering toegestaan voor een goede leerlingenoriëntering naar de B-stroom. Men kan maximaal drie basisopties en pakketten combineren.

Naar analogie van het tweede leerjaar A stellen we ook hier voor dat scholen opteren voor het inrichten van basisopties en niet van pakketten. We ontwikkelen curriculumdossiers op het niveau van de basisopties die combinaties tussen twee en drie basisopties mogelijk maken.⁵

Wat de Opstroomoptie betreft: het GO! ziet hier de zinvolheid niet van in. Schakelmogelijkheden zijn vooral interessant tijdens en na 1B.

5. Studiesanctionering

5.1. Positieve leerervaringen opdoen

Om aan het einde van de eerste graad een positieve studiekeuze te kunnen maken, hebben leerlingen voldoende positieve leerervaringen nodig. Cruciaal daarvoor is dat er een 'succesdidactiek' wordt ingebouwd. Een dergelijke succesdidactiek zal slechts ten volle effect hebben in een studiesanctiearm klimaat. Leerlingen moeten fouten kunnen maken zonder daarvoor gestraft te worden. Uit fouten kan men leren en de didactiek zal erop gericht zijn dit potentieel maximaal te benutten. Door hun positieve leerervaringen systematisch bij te houden, kunnen leerlingen op een stimulerende manier inzicht verwerven in hun talenten, interesses en capaciteiten. Het stelt hen in staat om te kiezen op basis van waar ze goed in zijn, in plaats van een keuze op basis van wat ze niet kunnen.

5.2. Studiebekrachtiging einde eerste graad

Het GO! pleit ervoor om in alle scholen in de eerste graad, zowel in de A- als in de B-stroom, structureel werk te maken van studiebekrachtiging op het einde van de graad (en op het einde van 1A en 1B te werken met attesten van regelmatige lesbijwoning). We geven leerlingen dus twee jaar de tijd om de doelen van de basisvorming te verwerven en bouwen bewust voldoende mogelijkheden tot zelfexploratie in. (Zie hiervoor de maatregelen in verband met flexibele leertrajecten, meer specifiek de maatregel: "Uitstellen van de studiebekrachtiging tot het einde van de graad voor alle leerlingen van een structuuronderdeel".)

Op het einde van de eerste graad formuleert de klassenraad een onderbouwd advies voor de tweede graad op basis van geobserveerde talenten, interesses en capaciteiten in de basisvorming, het keuzegedeelte en de basisoptie. In het advies wordt een uitspraak gedaan in verband met de keuze voor een domein (interesses van de leerling) en in verband met de finaliteit (abstractievermogen). Het al dan niet bereiken van differentiële doelen kan hierbij ondersteunend zijn.

Clausuleren op het einde van de eerste graad doet men zo beperkt en omzichtig mogelijk, met oog voor het groeipotentieel van de leerling. Uiteraard moet men dit goed motiveren en clauseert men niet voor een volledig domein.

Ook C-attesten worden enkel hoogst uitzonderlijk uitgereikt. De negatieve impact van zittenblijven op de verdere onderwijsloopbaan van de leerling werd reeds meermaals via onderzoek bevestigd. Wel zetten we in op adaptief onderwijs vanuit een ontwikkelingsgerichte benadering met een goede begeleiding van het studiekeuzeprocess.

⁵ Nog uit te klaren via netoverstijgend overleg over de curriculumdossiers voor de basisopties: keuze tussen 5-5, 4-4-2, 3-3-4. STEM-technieken in de B-stroom misschien toch 10 lestijden wegens groot aantal verschillende mogelijke contexten. Ook verder via netoverstijgend overleg uit te klaren.

6. Inplanting van de eerste graad binnen de scholengemeenschap/ scholengroep

Binnen de scholengemeenschap en scholengroep worden er afspraken gemaakt over de inplanting van de eerste graad. Er wordt hierbij onder meer ingezet op het gezamenlijk vormgeven van een transparant, evenwichtig en stabiel aanbod van basisopties.

Binnen de scholengemeenschap en scholengroep bekijkt men welke school wel of niet investeert in een eerste graad, welke school welke basisopties inricht en welk organisatiemodel opportuun is. Zo kan de scholengemeenschap en scholengroep ervoor opteren om alle leerlingen eerste graad op één locatie bijeen te brengen of om binnen een driegradenstructuur onderling afspraken te maken en samen te werken.

Het aanbod van de eerste graad kan niet uitsluitend voor de bovenbouw worden uitgewerkt maar is intrinsiek betekenisvol voor een brede basisvorming.

Bijlage

1 Modellen

1A en 1B

Model 1 27 ⁶ lestijden basisvorming + 5 lestijden keuze	Model 2 30 lestijden Basisvorming + 2 lestijden keuze
---	-----	-----	-----	-----	--

2A

25 lestijden basisvorming + 5 lestijden basisoptie + 2 lestijden keuze

2B

20 lestijden basisvorming + 10 lestijden basisoptie (5-5 OF 3-3-4 OF 4-4-2 ...) + 2 lestijden keuze

2 Voorbeelden 1e leerjaar

Voorbeeld 1

27 lestijden basisvorming

+ 1 module burgerschap (volledig schooljaar, 1 wekelijkse lestijd)

+ 4 modules te kiezen uit 8 modules (2 modules van 2 lestijden per semester)

Voorbeeld 2

27 lestijden basisvorming

+ 1 module burgerschap (volledig schooljaar, 1 wekelijkse lestijd)

+ keuze I (2 lestijden, volledig schooljaar) uit: module 1, module 2, module 3

+ keuze II (2 lestijden semester 1) uit: module 4, module 5 en module 6

+ keuze III (2 lestijden semester 2) uit: module 7, module 8 en module 9 of verder met module 1, module 2 en module 3

Voorbeeld 3

29 lestijden basisvorming

+ 1 module burgerschap (volledig schooljaar, 1 wekelijkse lestijd)

+ 2 lestijden per week projectwerk

Voorbeeld 4

27 lestijden basisvorming

+ 1 module burgerschap (volledig schooljaar, 1 wekelijkse lestijd)

+ keuze (2 lestijden, volledig schooljaar) uit: module 1, module 2, module 3

+ projectwerk (2 lestijden, volledig schooljaar): helft projecten aangeboden door school, helft projecten door leerlingen aan te brengen

⁶ Bij geactualiseerde eindtermen gaan we naar een richtinggevende lessentabel met nieuwe leerplannen voor 27 lestijden.

Voorbeeld 5

28 lestijden basisvorming

+ 1 module burgerschap (volledig schooljaar, 1 wekelijkse lestijd)

+ 3 modules van 3 lestijden te kiezen uit 8 modules (1 module per trimester)

Voorbeeld 6

...

3 Voorbeelden 2e leerjaar

Zelfde methodiek als in het 1e leerjaar maar dan voor 2 lestijden keuzegedeelte.